

МОНІТОРИНГ ШЛЯХІВ АКТИВІЗАЦІЇ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гордєєва Тетяна, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри освітнього менеджменту, артменеджменту та соціальної роботи, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

ORCID: [0000-0002-4586-4510](https://orcid.org/0000-0002-4586-4510)

E-mail: t_hordieieva@ukr.net

Єнгаличева Ірина, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри освітнього менеджменту, артменеджменту та соціальної роботи, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

ORCID: [0000-0001-6824-9548](https://orcid.org/0000-0001-6824-9548)

E-mail: ira2100@gmail.com

У статті досліджено шляхи активізації клієнтів соціальних служб у територіальних громадах Черкаського регіону в умовах війни. Увага акцентується на соціальних і психологічних викликах, з якими стикаються клієнти, зокрема втрата соціальних зв'язків, емоційна нестабільність, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та соціальна ізоляція. Наголошено, що традиційні методи соціальної роботи є недостатніми, тому необхідним є застосування персоналізованих консультацій, групових форм роботи та ресурсно-орієнтованого підходу. Обґрунтовано показники та критерії моніторингу шляхів активізації клієнтів соціальних служб територіальній громаді в умовах війни.

Ключові слова: моніторинг, фахівці соціальної роботи, активізація клієнтів, критерії, показники, індикатори, територіальна громада, методи соціальної роботи.

MONITORING THE WAYS OF ACTIVATING SOCIAL SERVICE CLIENTS IN A TERRITORIAL COMMUNITY UNDER WARTIME CONDITIONS

Hordieieva Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Educational Management, Artmenegmente and Social Work Department Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

ORCID: [0000-0002-4586-4510](https://orcid.org/0000-0002-4586-4510)

E-mail: t_hordieieva@ukr.net

Yengalycheva Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Educational Management, Artmenegmente and Social Work Department Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

ORCID: [0000-0001-6824-9548](https://orcid.org/0000-0001-6824-9548)

E-mail: ira2100@gmail.com

The article explores methods for activating social service clients in territorial communities of the Cherkasy region during wartime. The primary focus is on the social and psychological challenges faced by social service clients in the context of war. The authors identify key challenges, including loss of social connections, emotional instability, depression, post-traumatic stress disorder (PTSD),

and social isolation. It is emphasized that traditional social work methods are insufficient, necessitating personalized counseling, group work formats, and a resource-oriented approach to enhance effectiveness.

The methodological framework includes theoretical analysis, comparative and statistical analyses, and empirical methods. A survey was conducted among 23 social workers and 25 social service clients in the Shramkivska, Bobrytska, and Chervonoslobidska communities. Results indicate that 30 % of social work professionals and 40 % of clients recognize the importance of individual counseling, 25 % highlight the effectiveness of support groups, and 20 % confirm the positive impact of the resource-oriented approach. The findings suggest that this approach contributes to broader social changes within communities.

The study underscores the necessity of shifting the focus of social work from clients' problems to their strengths, enhancing resilience and independence. It substantiates indicators and criteria for monitoring client activation in social services within territorial communities under martial law. The findings can help improve social work practices, refine intervention strategies, and ensure the effectiveness of social services in crisis conditions.

Keywords: *monitoring, social work professionals, client activation, social services, criteria, indicators, territorial community, social work methods.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Дестабілізаційні процеси в українському суспільстві, викликані війною, створюють низку психологічних та соціальних викликів, що спонукають соціальних працівників до пошуку нових підходів до залучення клієнтів у процес прийняття рішень, підвищення їхньої самостійності та мотивації в умовах складних життєвих обставин. Поява психологічних викликів в умовах війни пов'язана, перш за все, з психічними травмами через переживання втрат (сім'ї, житла, працездатності), насильства, депресії, тривоги та посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Такі травми стають передумовами для глибоких психологічних проблем: відчуття безнадійності, апатія, соціальна ізоляція та паніка. За цих умов традиційні методи соціальної роботи виявляються недостатніми для того, щоб клієнт зміг повноцінно включитися в процес самовдосконалення, самоактуалізації та відновлення нормального функціонування в суспільстві. До соціальних викликів ми відносимо соціальну інтеграцію та соціальну адаптацію. До викликів соціальної інтеграції – втрату соціальних зв'язків, підтримку громади та робочі місця, що ще більше знижує їхню здатність до активного функціонування в нових умовах. Емоційна нестабільність, страх, тривога, почуття втрати та безпорадності значно ускладнюють процеси соціалізації та активізації особистості. Враховуючи це, соціальні працівники повинні застосовувати індивідуальні та групові підходи до роботи з клієнтами, щоб допомогти їм відновити внутрішній баланс і відновити здатність до нормального соціального функціонування. Виклики соціальної інтеграції тісно пов'язані із процесом соціальної адаптації, оскільки в умовах війни руйнуються соціальні інститути, змінюється структура громад і сімей, зростає рівень безробіття та економічна нестабільність. Звичайні соціальні механізми підтримки, такі як система охорони здоров'я, освіта, доступ до соціальних послуг, часто порушені. Люди часто опиняються без житла, працюючи в неповних робочих умовах, і стають залежними від гуманітарної допомоги. У таких умовах активізація клієнтів у соціальній роботі стає особливо важливим завданням, оскільки саме через роботу з соціальними та економічними ресурсами клієнт може отримати необхідну підтримку для відновлення своїх соціальних зв'язків і економічної стабільності. Зазначимо, що соціальні працівники в умовах війни стикаються з необхідністю оперативно адаптувати свої методи і стратегії, щоб ефективно працювати з клієнтами, котрі пережили важкі стресові ситуації. Вони повинні не лише надавати базову допомогу, а й активно залучати клієнтів до процесу відновлення їхньої автономії, підтримувати їх у відновленні соціальних зв'язків, а також допомагати в пошуку

ресурсів для самозабезпечення. У цьому контексті важливою є роль соціального працівника як медіатора, що допомагає клієнту відновити внутрішній ресурс для самопідтримки та адаптації до нових умов життя.

Отже, важко переоцінити актуальність проблеми активізації клієнтів у соціальній роботі в умовах війни. В умовах постійного стресу, соціальної дезінтеграції та психологічних травм клієнти потребують підтримки, яка допоможе їм повернутися до нормального функціонування в суспільстві, відновити свої внутрішні ресурси та адаптуватися до нових умов. Соціальні працівники, застосовуючи комплексний підхід, включаючи як психологічні, так і соціально-економічні методи, можуть значною мірою допомогти клієнтам пройти цей складний шлях адаптації, тим самим сприяючи відновленню їхньої життєвої стійкості та активізації потенціалу в умовах кризової ситуації.

Розширений опитувальник для дослідження особливостей активізації клієнтів соціальної роботи у громаді під час війни використано у опитуванні 23 соціальних працівників та 25 клієнтів соціальних служб Черкаського регіону (Шрамківської, Бобрицької та Червонослобідської територіальних громад). У ньому фахівці та клієнти відзначали про особливості взаємодії, про шляхи активізації, які використовувалися у роботі. Значну кількість питань присвячено внеску соціальних працівників та клієнтів у процес активізації та їх ефективність у різних аспектах життя: психо-соціальному, соціальної інтеграції, соціальної адаптації та соціально-економічному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про необхідність активізації клієнтів соціальної роботи зазначає дослідниця Семігіна Т. [5]. Авторка акцентує увагу на зміні фокусу з проблем клієнта на його власні ресурси, що стане важливим інструментом для підвищення якості життя клієнтів і формування їхньої самостійності. Використання сильних сторін клієнта, як інструменту активізації клієнта, на думку Василенко О. [1] підвищує життєстійкість та здатність справлятися зі стресом. Схожої позиції дотримується Л. Макар, яка зазначає, що позитивні зміни в житті клієнта можливі лише внаслідок активного залучення його ресурсів і потенціалу в процес соціальної роботи [8]. Про зміну традиційних (лінійних) підходів на «Формулу життєвого шляху» у наданні соціальних послуг під час військових дій наголошує (Engelbrecht, L. A. 2010). [9]. Автор присвятив свої праці дослідженню ролі соціальних працівників у активізації клієнтів в контексті складних соціально-економічних умов. На думку дослідника, робота соціальних працівників у тісній взаємодії з клієнтами, громадами та іншими організаціями дозволяє не лише вирішувати поточні проблеми, а й сприяти довгостроковій адаптації та інтеграції клієнтів у нові соціальні умови.

Потреба у активізації клієнтів соціальної роботи у територіальній громаді висвітлено і у Законі України «Про соціальні послуги» [3], де зазначено, що аспект активізації клієнта є невід'ємною частиною забезпечення ефективної соціальної допомоги. Хоча термін «активізація» не завжди згадується прямо, її принципи та підходи опосередковано прописані через акцент на залученні клієнтів до процесу прийняття рішень, розвитку їхніх власних ресурсів і зміцненні автономії. Зокрема, через призму стимулювання їхньої участі, розвитку власних ресурсів і створення умов для автономного життя. Це відповідає сучасним викликам громади в умовах війни до соціальної роботи, які орієнтовані на сильні сторони клієнта, його успішній інтеграції та соціальній адаптації.

Метою цієї статті є дослідження ефективних шляхів активізації клієнтів соціальних служб у територіальних громадах Черкаського регіону в умовах війни, а також моніторингу ефективних шляхів активізації клієнтів соціальних служб у територіальній громаді. Стаття зосереджується на визначенні основних показників і критеріїв, які дозволяють оцінити рівень ефективності взаємодії соціальних служб з клієнтами в умовах військового стану. В рамках дослідження будуть вивчені такі аспекти, як доступність соціальних послуг, ступінь

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

інформованості клієнтів про можливості підтримки, рівень задоволеності їхніх потреб та оперативність реагування.

Для реалізації поставленої мети заплановано виконання таких **завдань**:

- Розкрити сучасний стан досліджуваної проблеми активізації клієнтів у соціальній роботі територіальних громад в умовах війни.
- Проаналізувати основні виклики, з якими стикаються соціальні працівники в територіальних громадах Черкаського регіону.
- Визначити показники та критерії для визначення ефективних шляхів активізації клієнтів соціальних служб Черкаського регіону.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань нами використано такі методи дослідження:

- теоретичні: теоретичний аналіз (вивчення та аналіз наукових праць, статей, звітів, законодавчих документів та міжнародного досвіду, що стосується активізації клієнтів у соціальній роботі територіальних громад під час війни); порівняльний аналіз (порівняння методів активізації клієнтів у різних громадах для визначення найбільш ефективних підходів у контексті війни); статистичний аналіз (аналіз даних про динаміку звернень клієнтів, їхні потреби та ефективність реалізації програм активізації клієнтів у громадах).
- емпіричні: опитування (опитування соціальних працівників (як представників громади) та клієнтів для збору інформації про актуальні виклики та потреби, визначення ефективних шляхів активізації клієнтів соціальних служб).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У ході виконання поставлених завдань нами було проведено опитування соціальних працівників та клієнтів соціальних служб Черкаського регіону. Таке опитування є важливим інструментом для аналізу ефективних шляхів активізації клієнтів у соціальній роботі в умовах війни, що дозволяє глибше зрозуміти виклики та ефективні методи активізації клієнтів (Рис.1.).

Рис.1. Результати опитування щодо ефективних шляхів активізації у територіальній громаді

Заданими опитування 30 % фахівців із соціальної роботи (ФСР) та 40 % зазначили важливість персоналізованих консультацій (індивідуальної підтримки) для зміцнення соціально-психологічної стійкості клієнтів. Такі підходи відіграють ключову роль у формуванні мотивації клієнтів до активізації та активних змін у власному житті. Досліджуючи практики надання соціальних послуг, Н. Комарова акцентує увагу саме на формуванні мотивації клієнтів соціальних служб. Вона зазначає, що часто клієнти соціальних служб зосереджені на виході з проблемної ситуації, але не усвідомлюють, до чого прагнуть. У таких випадках завдання соціального працівника – допомогти сформулювати цілі, які дадуть людині внутрішній поштовх до позитивних змін у житті [4].

Щодо ефективності груп підтримки відзначили по 25 % ФСР та клієнтів. Опитані відзначили, що участь у групових формах роботи, де можна обмінятися досвідом сприяє зниженню почуттю ізольованості та стимулює до активних дій у вирішенні власних проблем. Взаємодія з людьми, які мають схожий досвід, сприяє формуванню підтримувального середовища, зміцнює віру у власні сили та підсилює мотивацію до змін.

Ресурсно-орієнтований підхід, який підкреслює важливість акценту на сильних сторонах клієнтів і їхніх внутрішніх ресурсах, має значний вплив на покращення їхнього психологічного стану та самооцінки. Це підтверджується дослідженням, згідно з яким 20 % ФСР та 20 клієнтів відзначили позитивний вплив цього підходу. Згідно з позицією Л. Найдьоновою [2], концепція імпауерменту (наснаження) є важливою складовою цього процесу. Вона вважає, що відчуття уповноваженості у громаді надає людині внутрішню силу, допомагаючи їй зміцнювати віру в себе та своє право на зміни.

Підкреслюючи важливість наснаження для розвитку громад, Т. Сила додає, що ця концепція має етико-філософське, соціально-психологічне та політологічне значення і може бути використана як принцип і імператив професійної діяльності соціальних працівників [6]. У цьому контексті наснаження розглядається як стратегія, спрямована на розширення повноважень клієнтів для самостійного вирішення власних проблем. На думку Т. Семігіної, використання ресурсно-орієнтованого підходу фахівцями соціальної роботи впливає не лише на впевненість клієнтів у своїй здатності змінювати свою поведінку, долати труднощі та досягати позитивних змін, а й підтримує процеси змін у громаді, мобілізуючи ресурси для вирішення спільних проблем і розвитку взаємної підтримки серед її членів [7]. Таким чином використання у соціальній роботі ресурсно-орієнтованого підходу надає громадам можливість не лише покращувати свій стан, але й розвивати власні ресурси для досягнення соціальних змін.

На важливість інформаційної підтримки щодо надання актуальної інформації щодо доступних послуг та програм наголошує 25 % ФСР, натомість серед опитаних клієнтів цей аспект відзначило 15 % опитаних. Це свідчить про певну невідповідність між сприйняттям фахівців соціальної роботи та реальними потребами клієнтів. Можливо, клієнти недостатньо поінформовані або мають інші пріоритети щодо отримання підтримки. Важливим є розуміння того, що доступ до актуальної інформації може значно покращити ефективність надання послуг, тому необхідно удосконалити комунікацію між соціальними працівниками та клієнтами для зменшення цього розриву.

Водночас опитування виявило низку викликів, з якими стикаються соціальні працівники в територіальних громадах Черкаського регіону, серед яких:

- Недостатня кількість фахівців для надання якісної допомоги великій кількості клієнтів.
- Брак фінансових і матеріальних ресурсів для забезпечення повноцінної підтримки.
- Емоційне вигорання соціальних працівників через високий рівень стресу та постійне навантаження.
- Невпевненість клієнтів у майбутньому, що ускладнює їхню мотивацію до активізації.

Ці виклики підкреслюють необхідність вдосконалення комунікації, підвищення рівня довіри між клієнтами та соціальними працівниками, а також розширення ресурсної бази для якісного надання соціальних послуг.

На основі отриманих даних було зроблено висновок, що ефективна активізація клієнтів у соціальній роботі в умовах війни можлива за умов:

1. Застосування комплексного підходу, який враховує психологічні, соціальні, економічні та інституційні потреби клієнтів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

2. Розширення доступу до ресурсів громади, включаючи фінансову підтримку, програми перекваліфікації та волонтерські ініціативи.

3. Підтримки соціальних працівників через додаткове навчання, зменшення навантаження та надання психологічної допомоги.

Ці результати підкреслюють важливість тісної співпраці між соціальними працівниками, місцевими органами влади та громадою для ефективного подолання викликів і створення умов для адаптації клієнтів до нових реалій. Для покращення шляхів активізації клієнтів соціальних служб у територіальній громаді, на нашу думку, доцільно створити єдину систему моніторингу. З цією метою нами запропоновані наступні показники та критерії, які дозволяють комплексно виміряти результативність діяльності соціальних працівників. Зокрема, такими показниками вважаємо:

1. Показники доступності соціальних послуг

- Час реагування на запити клієнтів: середній час від звернення клієнта до отримання первинної допомоги або консультації.

- Частка клієнтів, які отримують необхідні послуги вчасно: відсоток клієнтів, чиї запити були задоволені протягом визначеного терміну (наприклад, протягом 24 годин, 3 днів тощо).

- Наявність та доступність інформації про соціальні послуги: кількість каналів, через які клієнти можуть дізнатися про наявні послуги, доступність інформації онлайн та офлайн.

- Наявність мобільних або дистанційних послуг: можливість отримання послуг через мобільні додатки або онлайн-консультації для забезпечення доступу до підтримки в умовах обмежень чи пересування.

2. Показники соціальної адаптації та інтеграції клієнтів

- Рівень соціальної інтеграції клієнтів: кількість клієнтів, які відновили або створили нові соціальні зв'язки (дружні, сімейні, трудові тощо) після проходження програми підтримки.

- Рівень соціальної активності: кількість клієнтів, які беруть участь у заходах громади (групи підтримки, культурні заходи, волонтерські ініціативи).

- Ступінь повернення до трудової діяльності: відсоток клієнтів, які змогли знайти або відновити роботу після проходження програми соціальної підтримки.

- Кількість успішних кейсів адаптації: кількість індивідуальних кейсів, де клієнти змогли адаптуватися до нових соціальних і економічних умов завдяки допомозі соціальних працівників.

3. Показники психологічної підтримки та стійкості

- Рівень психологічної стійкості клієнтів: оцінка змін у рівні тривоги, депресії та стресу серед клієнтів, за допомогою опитувань або психо-діагностичних тестів.

- Кількість клієнтів, які пройшли психологічне консультування: відсоток клієнтів, які отримали психо-соціальну підтримку або пройшли психотерапевтичні сесії.

- Визначення внутрішніх ресурсів клієнтів: оцінка зміни в усвідомленні клієнтами своїх сильних сторін і можливостей через опитування або інтерв'ю.

4. Показники ефективності групової роботи:

- Частка учасників, які відзначають поліпшення стану після участі в групах підтримки: відсоток учасників, які відчували покращення емоційного стану, самопочуття або соціальної інтеграції після участі в групах.

- Кількість проведених групових заходів: кількість групових сесій, які були проведені для клієнтів з різними проблемами (психологічні тренінги, соціальні тренінги, волонтерські ініціативи).

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

- Рівень задоволення клієнтів від участі в групових заходах: відсоток клієнтів, які оцінюють ефективність групової роботи як високу.

5. Показники економічної підтримки та ресурсної орієнтації

- Частка клієнтів, які отримали матеріальну або економічну допомогу: відсоток клієнтів, які отримали фінансову, гуманітарну або іншу матеріальну допомогу.

- Кількість ресурсів, які були залучені для підтримки клієнтів: кількість різних джерел підтримки (гуманітарна допомога, державні програми, донорські організації тощо).

- Рівень самозабезпечення клієнтів: кількість клієнтів, які змогли стати більш економічно незалежними завдяки підтримці (отримання роботи, розвиток малого бізнесу, участь у соціальних програмах підтримки).

6. Показники інформаційної підтримки

- Рівень інформованості клієнтів про доступні послуги: кількість клієнтів, які мають точну інформацію про наявні соціальні послуги та програми, доступні у громадах.

- Ефективність комунікації з клієнтами: кількість успішних контактів через різні канали зв'язку (телефон, електронна пошта, соцмережі) для надання консультацій і допомоги.

- Оцінка актуальності та точності інформації: опитування клієнтів, щоб визначити, наскільки інформація, надана соціальними службами, є корисною та актуальною.

7. Показники психологічного ефекту

- Зміна емоційного стану клієнтів: вимірювання змін у рівнях тривоги, депресії, стресу за допомогою спеціальних тестів до і після надання послуг.

- Покращення соціальних зв'язків: аналіз змін у соціальних відносинах клієнтів (кількість нових контактів, зменшення соціальної ізоляції).

- Зміни в мотивації та самостійності: визначення зміни рівня самостійності клієнтів у прийнятті рішень, включаючи здатність до планування та виконання завдань.

Завдяки таким показникам і критеріям можна всебічно оцінити ефективність шляхів активізації клієнтів, визначити сильні та слабкі сторони поточної практики, а також внести корективи для покращення якості соціальної допомоги в умовах війни.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

Результати дослідження засвідчили, що активізація клієнтів соціальних служб у територіальних громадах в умовах війни є одним із ключових завдань соціальної роботи, спрямованим на подолання наслідків соціальної дезінтеграції, соціально-психологічних викликів та соціальної нестабільності. Виявлено, що ефективними шляхами активізації клієнтів є персоналізовані консультації, групові форми підтримки, а також використання ресурсно-орієнтованого підходу, що фокусується на сильних сторонах клієнтів.

Опитування соціальних працівників і клієнтів соціальних служб Черкаського регіону підтвердило, що найвагомішими чинниками активізації є емоційна підтримка, залучення до прийняття рішень щодо власного життя та стимулювання внутрішньої мотивації до змін. Окрім того, дослідження засвідчило необхідність адаптації методів соціальної роботи до умов воєнного стану, зокрема через інтеграцію інноваційних практик, що поєднують психологічну підтримку з соціально-економічними інструментами відновлення.

Моніторинг ефективності соціальних послуг показав, що рівень інформованості клієнтів про доступні послуги, їхня участь у соціальних програмах та суб'єктивне сприйняття допомоги є важливими критеріями оцінки результативності соціальної роботи в кризових умовах. Таким чином, фахівці соціальних служб у територіальних громадах мають орієнтуватися на розширення спектра активізувальних заходів, посилення міжвідомчої взаємодії та впровадження комплексного підходу до підтримки клієнтів.

Отже, фахівці соціальної роботи відіграють важливу роль у процесі відновлення життєвої стійкості клієнтів, їхньої соціальної інтеграції та адаптації до нових реалій.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку стратегій довгострокової підтримки клієнтів у поствоєнний період та вдосконалення механізмів моніторингу ефективності соціальної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко О. М. Методи консультування з опорою на сильні сторони підлітків. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф., м. Харків, 22 листоп. 2019 р. 2019 р. Харків. С. 24–25.
2. Найдьонова Л. Розвиток сім'ї в контексті територіальної спільноти: ресурси та обмеження культурно-контекстуального підходу. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2005. №11 (14). С. 3–18.
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2017 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 12. ст. 63.
4. Практики надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. М. Комарової. Київ: Держ. ін.-т.сімейної та молодіжної політики, 2016. 112 с.
5. Семигіна Т. В. Розвиток у сучасній соціальній роботі підходів, орієнтованих на сильні сторони клієнтів. *Paradigms of the modern educational process: opportunities and challenges for society*. 2019. №6. С. 96–105. URL: https://www.researchgate.net/publication/338084241_ROZVITOK_U_SUCASNIJ_SOCIALNIJ_ROBOTI_PIDHODIV_ORIENTOVIANIH_NA_SILNI_STORONI_KLIENTIV
6. Сила Т. І. Міждисциплінарний зміст категорії наснаження. *Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту ім. Т.Г.Шевченка. Психологічні науки*. Чернігів, 2010. № 82. С. 194–197.
7. Сучасні теорії соціальної роботи: Антологія / упоряд. Т. Семигіна. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с.
8. Makar L. Work technologies of the social worker within the resource-potential approach. In *Sworld-Us Conference proceedings*. 2022, Vol. 11, No 01. P. 78–82
9. Engelbrecht L. A. Strengths perspective on supervision of social workers: An alternative management paradigm within a social development context. *Social Work & Social Sciences Review*, 2010. Vol. 14, No 1. P. 47-58

REFERENCES

1. Vasylenko, O.M. (2019). Metody konsul'tuvannia z oporoiu na sylni storony pidlitkiv. In *Suchasni realii ta perspektyvy sotsial'noho vykhovannia osobystosti v riznykh sotsial'nykh instytutsiakh: Materialy Vseukr. nauk-prakt. konf., m. Kharkiv, 22 lystopada 2019 r.* (pp. 24–25). Kharkiv.
2. Naid'onova, L. (2005). Rozvytok sim'i v konteksti terytorial'noi spil'noty: resursy ta obmezhenia kul'turno-kontekstual'noho pidkhodu. *Naukovi studii iz sotsial'noi ta politychnoi psykholohii*, 11(14), 3-18.
3. Pro sotsial'ni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2017 r. № 2671-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017, № 12, st. 63.
4. Komarova, N. M. (Ed.). (2016). *Praktyky nadannya sotsial'nykh posluh sim'iam, yaki perebuvaiut' u skladnykh zhyttievnykh obstavynakh: navch.-metod. posib*. Kyiv: Derzh. in-t simieinnoi ta molodizhnoi polityky.
5. Syl'a, T. I. (2010). Mizhdyktsyplynarnyi zmist katehorii nasnazhennia. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho un-tu im. T. H. Shevchenka. Psykholohichni nauky*, 82, 194-197.

6. Semihina, T.V. (2019). Rozvytok u suchasni sotsialnoi roboty pidkhody, oriiientovanykh na sylni storony kliientiv. *Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society*, 6, 96–105.
URL: https://www.researchgate.net/publication/338084241_ROZVITOK_U_SUCASNIJ_SOCIALNIJ_ROBOTI_PIDHODIV_ORIENTO VANIH_NA_SILNI_STORONI_KLIENTIV
7. Semyhina, T. (Ed.). (2021). Suchasni teoryi sotsial'noi roboty: Antolohiia. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu.
8. Makar, L. (2022). *Work technologies of the social worker within the resource-potential approach*. In *Sworld-Us Conference proceedings* (Vol. 11, No. 01, pp. 78-82).
9. Engelbrecht, L. A. (2010). Strengths perspective on supervision of social workers: An alternative management paradigm within a social development context. *Social Work & Social Sciences Review*, 14(1), 47-58.